

bereznia 2015 roku № 302» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on amendments to paragraph 3 of the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 302 of March 25, 2015. № 398 (2019, April 3)]. Paragraph 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1132-2015-%D0%BF#Text> (in Ukrainian).

8. *Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 26 chervnia 1992 roku № 2503-XII* [Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine N 2503-XII. of June 26, 1992]. Item 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2503-12#Text> (in Ukrainian).

9. *Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 19 veresnia 2018 roku № 806/3265/17 (Pz/9901/2/18)* [Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court № 806/3265/17 (Pz / 9901/2/18) of September 19, 2018]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76822787/> (in Ukrainian).

10. Novikov V., Borovikova V. (2016). *Harantovanist svobody sovisti ta virospovidannia v Ukraini* [Warranty of freedom of conscience and religion in Ukraine]. *Naukovyi Visnyk vnutrishnikh sprav derzhavnoho universytetu*. Lviv. № 4. P. 26–36. URL:

https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsvy/04_2016/16nvvvvu.pdf (in Ukrainian).

11. *Khose Kazanova: Pohliad z boku: relihiina systema Ukrainy nahaduie amerykansku* [Side view: Ukrainian religious system resembles the American one]. *BBC Ukraina*, 26 chervnia 2013. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/science/2013/06/130626_jose_casanova_int_ko (in Ukrainian).

12. Yarmol L. (2020). *Svoboda virospovidannia: pozytyvni tendentsii ta problemy u sferi yii yurydychnoho zabezpechennia v Ukraini* [Freedom of religion: positive trends and problems in the field of its legal support in Ukraine]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal. Zaporizhzhia*. № 6. P. 39–42. URL: http://lsej.org.ua/6_2020/9.pdf (in Ukrainian).

13. *Osoblyvosti relihiinoho i tserkovno-relihiinoho samovyznachennia hromadian Ukrainy: tendentsii 2000–2020 rr. (Informatsiini materialy)(2020)* [Special aspects of religious and church-religious self-determination of citizens of Ukraine: tendencies of 2000–2020 (Information materials)]. Kyiv: Tsentrazumkova. P. 4–10. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_religiya.pdf (in Ukrainian).

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2021.29.15>
УДК 930.1:372.893: 323.173

Ярослав Мотенко

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства, культурології та історії науки
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

ORCID: 0000-0001-5983-2432
Email: motenkoyaroslav@gmail.com

Євгенія Шишкіна

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства, культурології та історії науки
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

ORCID: 0000-0001-8599-5518
Email: zhshk@ukr.net

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ІНСТРУМЕНТАЛІЗАЦІЇ ІСТОРІЇ (НА ПРИКЛАДІ КУРСУ «ІСТОРІЯ ВІТЧИЗНИ» У СЕРЕДНІХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОРДО)

Анотація. Стаття розкриває методологічні особливості інструменталізації курсу «Історія Вітчизни» у середніх загальноосвітніх навчальних закладах ОРДО протягом 2016–2020 рр. Актуальність проблеми зумовлена об'єктивними обставинами розгортання «гібридної» війни на території України та необхідністю захисту національних інтересів у сфері інформаційної безпеки. Автори розглядають систему освіти ОРДО як засіб політичної пропаганди Російської Федерації на тимчасово окупованих територіях України. У статті наголошується на особливому значенні вивчення методики викладання історичних дисциплін на території ОРДО, оскільки саме гуманітарні науки моделюють поведінку людини і значною мірою формують ціннісні орієнтації особистості. Таким чином, існує невідкладна потреба у розробці методів визначення потенційних ризиків, що містить курс «Історія Вітчизни» як засіб репрезентації

минулого. На думку авторів статті, навчально-методичний комплекс із курсу «Історія Вітчизни» успішно поєднує якості навчальної літератури та інструменту інформаційно-психологічного впливу. Методами викладання курсу «Історія Вітчизни» є гіперболізація регіональних інтересів (які априорі вважаються нерозривно пов'язаними з державними інтересами Російської Федерації) та «мнемонічна війна» (коли сам факт існування української нації та української державності стає об'єктом замовчування). У статті доведено, що, маніпулюючи навчальним матеріалом та використовуючи політичні міфи російської імперської та радянської історіографії, автори курсу «Історія Вітчизни» формують регіонально-центричний, українофобський світогляд в учнів шкіл ОРДО. Курс генерує уявлення про Україну як виключно географічне поняття. Національні інтереси українців трактуються авторами курсу як несумісні з інтересами регіональних спільнот українсько-російського прикордоння. У статті стверджується, що рівень інструменталізації курсу «Історія Вітчизни» дозволяє говорити про нього, як про засіб інформаційної війни. На думку авторів, запропоновані висновки мають допомогти усвідомити українському суспільству і владі серйозність проблеми та спонукати їх до співпраці з науковцями з метою захисту національної політики пам'яті, адже нехтування цим питанням у перспективі може призвести до співіснування в Україні молодіжних спільнот, що будуть носіями антагоністичних політичних і культурних цінностей.

Ключові слова: інструменталізація історії, ОРДО, «гібридна» війна, інформаційно-психологічний вплив, інформаційна війна.

Yaroslav Motenko

Ph. D. in History, Associate Professor,
Department of Ukrainian Studies, Cultural Studies and the History of Science,
National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»

Yevheniia Shyshkina

Ph. D. in History, Associate Professor,
Department of Ukrainian Studies, Cultural Studies and the History of Science,
National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»

METHODOLOGICAL BASICS OF INSTRUMENTALIZATION OF HISTORY (ON EXAMPLE OF THE COURSE «HISTORY OF THE FATHERLAND» IN SECONDARY SCHOOLS OF ORDO)

Abstract. The article shows the phenomenon of instrumentalization of history in educational process of the «Donetsk People's Republic». The authors emphasize that the problem is an urgent question. From one side, investigation is caused by the social necessity connected with the Ukrainian-Russian conflict. From another side, it is the result of the scientific importance related to the current trends of the development of history. The paper is focused on the methodology which is used for instrumentalization of history in educational institutions. Its purpose is to study learning process in the secondary schools of the «Donetsk People's Republic» and identify the methodological peculiarities of teaching the course «History of the Fatherland». The authors conclude that the studied textbooks successfully combine the qualities of educational literature and tools of informational and psychological influence. The most important features of the course «History of the Fatherland» are exaggeration of the regional interests (which are inextricably linked with the state interests of the Russian Federation) and «mnemonic war» (when the very fact of the existence of the Ukrainian ethnic group and Ukrainian statehood becomes the object of concealing). The authors conclude that by means of historical material manipulation and using the political myths of Russian imperial and Soviet historiography course «History of the Fatherland» form a regionally centric Ukrainophobic worldview of the students of ORDO. In the paper it is claimed that the level of instrumentalization of the course «History of the Fatherland» allows talking about it as a mean of information warfare. According to the authors, the presented conclusions should help the Ukrainian society to realize the seriousness of the problem. The paper should encourage cooperation of authorities with scientists to protect national memory policy, because neglecting this issue in the future may lead to coexistence of youth communities in Ukraine with conflicting cultural values.

Keywords: instrumentalization of history, ORDO, hybrid war, information and psychological influence, information warfare.

Постановка проблеми. Обговорення перспективи реінтеграції ТОТ (Тимчасово окупованих територій) України посідає важливе місце у вітчизняному суспільно-політичному дискурсі. У 2021 р. Міністерство з реінтеграції тимчасово окупованих

територій України запропонувало Проект Закону «Про засади державної політики перехідного періоду», який передбачає запровадження процедури конвалідації результатів та періодів навчання у випускників з ТОТ за умови наявності

компетенцій відповідних українським освітнім стандартам. Державний стандарт середньої базової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України 30 вересня 2020 р., зазначає, що одним з ціннісних орієнтирів базової середньої освіти є формування в учнів активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови. Серед ключових компетенцій стандарт зазначає громадянські та соціальні компетентності, які передбачають критичне осмислення основних подій національної, європейської та світової історії, усвідомлення їх впливу на світогляд громадянина та його самоідентифікацію. Метою громадянської та історичної освітньої галузі стандарт визначає формування ідентичності громадянина України.

Важливим практичним кроком у справі реінтеграції ТОТ стало ухвалення Верховною Радою законопроекту № 6116 «Про внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» щодо забезпечення права на здобуття вищої освіти осіб, місцем проживання яких є тимчасово окупована територія України». Однак, прийняття Закону України № 744-IX від 3 липня 2020 р., який надав право випускникам шкіл з окупованих окремих районів Донецької, Луганської областей (ОРДЛО) нарівні з випускниками Криму та Севастополя вступати до закладів вищої освіти України без складання зовнішнього незалежного оцінювання, викликав неоднозначну реакцію в українському суспільстві. Серед аргументів, які використовували критики розширення пільгового контингенту абітурієнтів за рахунок випускників з ОРДЛО, були і застереження, щодо негативного впливу російської пропаганди на світогляд потенційних здобувачів.

Таким чином, постає нагальна необхідність у розробці методів визначення потенційних ризиків, що містить система освіти ОРДЛО як засіб інформаційно-психологічного впливу на молодь. Зокрема, набуває особливого значення вивчення методики викладання історичних дисциплін на території, що є непідконтрольною Україні, оскільки саме гуманітарні науки моделюють поведінку людини і значною мірою формують ціннісні орієнтації особистості.

Аналіз наукових публікацій. Вивчення особливостей використання освітнього процесу і навчально-методичної літератури для вирішення пропагандистських завдань знайшло певне зацікавлення у середовищі українських науковців. Так, наприклад, у роботах В. С. Лозового розглянуто особливості русифікації культурно-освітнього простору Донбасу в добу СРСР як важливу передумову запровадження на тимчасово окупованих територіях України курсу «Історія Вітчизни» [2, с. 223–224]. На думку дослідника, сформована системою пропаганди СРСР ідентичність «радянської людини» у переважній більшості дорослого населення так званих ДНР і ЛНР

створила сприятливе соціокультурне середовище для поширення ідеології курсу «Історія Вітчизни» серед місцевої молоді [3, с. 148–149]. У дослідженні Демчука Р. В. розкрито процес виникнення і розвитку регіонально-сепаратистської концепції «самодостатнього етносу» Донбасу як політичного міфу, що транслюється в маси системою освіти в ОРДЛО [1, с. 23–24]. Полянський П. Б. у своїй науковій розвідці пропонує вважати спробу створення спільного російсько-українського підручника з історії протягом 2010–2013 рр. інформаційною диверсією з боку Російської Федерації в освітньому просторі України, що знайшла своє логічне продовження у розробці курсів з історії окупаційною владою ОРДЛО [4]. Однак характерними рисами вищевказаних досліджень є оглядовість і брак детального аналізу методики викладання історичних дисциплін у навчальних закладах на тимчасово окупованих територіях України.

Мета статті. Метою пропонованої наукової розвідки є вивчення особливостей методики викладання курсу «Історія Вітчизни» у середніх загальноосвітніх навчальних закладах в окремих районах Донецької області (ОРДО), що є тимчасово непідконтрольними уряду України.

Виклад основного матеріалу. Протягом 2016–2018 рр. згідно освітнього стандарту, запровадженого так званим «Міністерством освіти і науки ДНР» окупаційної адміністрації Російської Федерації в ОРДО предмети «Історія Вітчизни», «Всесвітня історія», «Суспільствознавство», «Уроки громадянськості Донбасу», «Право» та «Економіка» було об'єднано в освітню галузь «Суспільствознавство». Курс «Історія Вітчизни» користувався особливою увагою місцевих освітян, оскільки мав поєднати історію Донеччини, як складової частини «Русского мира», з історією Російської Федерації. В межах навчального предмету «Історія Вітчизни» в ОРДО учні повинні були вивчати матеріал двох історичних блоків: «Історія Росії» та «Історія Донбасу». Вивчення «Історії Вітчизни» в школах ОРДО розпочиналося з опанування пропедевтичного курсу «Вступ до історії Донецького краю» (п'ятий клас). У сьомому класі учні складали усний перевідний екзамен з курсу. З восьмого по десятий клас «Історія Вітчизни» вивчалася паралельно з курсом «Загальна історія». Особливістю викладання курсу «Історія Вітчизни» стала вимога до освітян обов'язково залучати учнів до вивчення історії рідного регіону, населеного пункту, району, вулиці. Педагогам пропонувалося під час вивчення курсу використовувати рекомендовані Міністерством освіти і науки Російської Федерації лінійні ряди підручників з історії Росії для 6–9 класів М. М. Арсентьева і для 10–11 класів під редакцією А. В. Торкунова, видані у 2016 р. Проте, передбачене програмою з вивчення історії використання російських підручників не компенсувало браку навчальної літератури краєзнавчого спрямування. Тому у 2016–2020 рр. Донецький республіканський

інститут додаткової педагогічної освіти видав лінійний ряд навчальних посібників «Історичне краєзнавство. Донецький край» для 5–11 класів. Випуск цієї серії дозволив стверджувати, що освітня концепція «Історія Вітчизни» зрештою набула свого логічного завершення.

Потрібно визнати, що досліджувані видання вдало поєднують у собі якості навчальної літератури та інструменту інформаційно-психологічного впливу. У п'ятому класі учні отримують початкові знання про історію, як наукову і навчальну дисципліну, дізнаються про писемні, речові й візуальні джерела, опановують знання з історичної хронології і термінології. Пізнавальну діяльність учнів орієнтують на ознайомлення з чинниками, що формують історичне середовище – пам'ятками культури, фондами музеїв, бібліотеками тощо. Слід відзначити якісне поліграфічне оформлення видання, наявність значної кількості ілюстративного матеріалу, карт і схем, які полегшують опанування навчального матеріалу. Водночас, необхідно звернути увагу на низку дидактичних особливостей цієї пропедевтичної частини курсу «Історія Вітчизни», які свідчать про наявність у ньому прихованого інформаційно-інвазійного впливу. Зокрема, у виданні обсягом 338 сторінок лише кілька разів побіжно згадано слово «Україна» без будь-яких пояснень його походження. У посібнику розповідається про внесок у розвиток регіону росіян, німців, британців, французів, але український народ, як суб'єкт історичного процесу у пропонованій авторами версії історії Донбасу до 1991 р. відсутній. Проголошення незалежності України, Помаранчева революція і Революція Гідності трактуються, як виключно негативні події, які призвели до зубожіння Донбасу і протистояння «україномовного Заходу і російськомовного Сходу», що зумовило проголошення так званих Донецької і Луганської народних республік [5].

Замовчування «українського питання» стало наскрізною змістовною лінією концепції «Історії Вітчизни». Так, автори навчального посібника «Сторінки історії Донбасу: епоха Нового часу (XIV ст. – кінець XVIII ст.)» для 8 класу, уникаючи вживання етноніму «українці», натомість, пропонують читачам етнонім «черкаси» або «населення подніпровських воєводств Речі Посполитої». Поряд з цим автори посібника зосереджують свої зусилля на демонстрації невдач процесу українського державотворення. Акцентується увага на поразках Війська Запорозького у війні 1648–1657 рр. з Польщею. Українська революція середини XVII ст. для авторів посібника – це лише козацьке повстання, кульмінацією якого став перехід гетьмана Б. Хмельницького у «підданство російському царю» [6, с. 54–55]. Антіросійське повстання під проводом гетьмана І. Мазепи трактується, як зрада. Руйнування Підпільненської Січі у 1775 р. подається як прогресивний наслідок російської колонізації степів «Новоросії» [6, с. 110–112].

Таким чином, важливою ознакою курсу «Історія Вітчизни» є ретроградство, використання найодіозніших стереотипів у висвітленні українсько-російських відносин, властивих імперській історіографії зразка XIX ст. Втім, авторський колектив курсу також активно використав і пропагандистські кліше, характерні для радянської історіографії. Так, наприклад, у навчальному посібнику, що висвітлює історію Донбасу в добу Української революції 1917–1921 рр. безапеляційно зазначено, що саме Українська Центральна Рада виступила як агресор по відношенню до трудящих мас Донецького басейну [9]. Збройне протистояння військово-політичних режимів в Україні протягом 1918–1920 рр. автори курсу іменують громадянською війною. Особливого значення надається історії проголошення Донецько-Криворізької республіки, яка, на думку творців курсу, була «першим досвідом побудови власної державності на донецькій землі, який знайшов своє гідне продовження у квітні 2014 р.» [9, с. 46]. Після вивчення відповідного параграфу учні мають порівняти кордони ДКР і ДНР та написати твір-мініатюру «ДКР і ДНР: історичні паралелі».

Висвітлення 1920-х – 1930-х рр., певно, виявилось найскладнішим для творців курсу, оскільки доба становлення і зміцнення тоталітарного режиму в СРСР стала часом індустріального розквіту регіону. У даному випадку слід підкреслити, що автори навчального посібника не замовчують факт масових репресій і Голоду 1932–1933 рр. Проте, першопричинами розгортання Великого терору пропонується вважати негативні риси особистості Й. Сталіна, на нього, зрештою, покладено і відповідальність за прояви кризи радянської політико-економічної моделі суспільства. Автори посібника досить детально розповіли про наслідки репресій у національних районах Донбасу, однак «не помітили» антиукраїнської спрямованості Голодомору [9, с. 137–138]. Найбільш парадоксальним є висновок, яким історики підбили підсумки вивчення масових репресій, фальсифікованих судових процесів, обмеження свободи совісті громадян СРСР: «Таким чином, 1920-ті – 1930-ті роки стали ключовими для Донбасу (...) Формувалася така собі донбаська спільнота людей, заснована на принципах поліетнічності, віротерпимості і мирного співіснування» [9, с. 167].

Найбільшою за обсягом темою курсу «Історія Вітчизни» є «Донбас в роки Великої Вітчизняної війни». Однак, детально розглядаючи перебіг бойових дій на території області, особливості розвитку партизанського руху, автори курсу залишають поза увагою причини Другої світової війни і факти німецько-радянського співробітництва. Натомість, центральним питанням теми є «колабораціонізм українських націоналістів». Автори курсу ототожнюють окупаційний режим і діяльність осередків ОУН(б) та «Просвіти», зазначаючи, що «нова українізація, яка повернулася на Донбас разом з гітлерівцями (...) мала перетворити їх (мешканців

регіону) на добровільних союзників і рабів Рейху». Ілюструючи цю тезу, автори посібника пропонують учням фотографії агітаційних плакатів і місцевих газет, що були надруковані в роки окупації українською мовою [9, с. 201, 211].

Післявоєнна доба на Донбасі, на думку авторів курсу, стала періодом інтенсивного формування «специфічної самобутньої спільноти», що спілкується російською мовою і має світобачення «радянської людини». Не знайшовши спільної мови з «київськими націоналістами», саме ця спільнота у 2014 р. і проголосить так звані ДНР і ЛНР [7].

Висновки і пропозиції. Таким чином, вивчення навчальної літератури для курсу «Історія Вітчизни» свідчить про цілеспрямований інформаційно-інвазійний вплив на дітей і підлітків ОРДО, що здійснюється місцевою колабораціоністською адміністрацією із залученням професійних істориків. Курс формально пропонує учням лінійну парадигму осмислення історичного процесу, згідно якої історія Донеччини – це шлях до проголошення так званої ДНР, а перебування Донецької області у складі України було тимчасовим явищем. Слід відзначити значний обсяг методичного інструментарію, використаного творцями курсу для посилення інформаційно-ідеологічного впливу на учнівську молоддь. Автори курсу пропонують слухачам навчальні посібники з багатим ілюстративним матеріалом, картами, схемами, таблицями, які мають візуально зацікавити учнів. Поступово ускладнюючи рівень викладу матеріалу, творці курсу, водночас, вдаються до так званої «мнемонічної війни», коли об'єктом замовчування стає сам факт існування української нації і української державності. Реалізація принципу мультикультуралізму, про що говорять творці курсу, під час вивчення «Історії Вітчизни» перетворюється на усунення усього, що пов'язано з Україною, із історичної колективної пам'яті учнівської молоді ОРДО. Натомість, гіперболізується роль регіональних інтересів, які виявляються нерозривно пов'язаними з державними інтересами Російської Федерації. Маніпулюючи навчальним матеріалом, автори курсу, використавши політичні міфи російської імперської та радянської історіографії, формують в учнівської молоді ОРДО регіоноцентричне українофобське світобачення. Рівень інструменталізації курсу «Історія Вітчизни» дозволяє говорити про нього як про засіб інформаційної війни, що спонукає українське суспільство до адекватного реагування. Насамперед, це означає усвідомлення українським соціумом серйозності проблеми. Культурна асиміляція покоління, що виросло, вивчаючи курс «Історія Вітчизни», є серйозним викликом для українських істориків, соціологів, педагогів і психологів. Однак реалізувати свій потенціал ці фахівці зможуть лише за умов відповідної державної підтримки. Незацікавленість влади і суспільства у захисті національної політики пам'яті у перспективі може призвести до співіснування в Україні молодіжних спільнот, що

будуть носіями антагоністичних політичних і культурних цінностей.

1. Демчук Р. Гуманітарні стратегії «донбасизації» України. *Наукові записки НаУКМА, Серія 191. Теорія та історія культури*. Київ: Видання НаУКМА, 2017. С. 18–25. URL : <https://bit.ly/3lWaOR4>

2. Лозовий В. С. Гуманітарна політика квазідержавних утворень «ДНР» та «ЛНР». *Освіта, наука і культура на Поділлі*. 2017. Т. 24. С. 223–231. URL : <https://bit.ly/2ZhnnO6>

3. Лозовий В. С. Маніпуляції історією як інструмент політики розколу України: стратегії та практики конструювання антиукраїнської ідентичності на Донбасі. *Strategic priorities. Серія: Філософія*. 2018. №3–4 (48). С. 147–153. URL : <https://niss-priority.com/index.php/journal/article/view/230/220>

4. Полянський П. Освіта як об'єкт інформаційної війни Росії проти України і як ресурс протидії такій війні. URL: <https://bit.ly/3lWkNwV>

5. Историческое краеведение: Введение в историю Донецкого края. 2-е издание, дополненное и переработанное / Сост. Морозов П. Л., Пестрецов В. В., Кожемяка О. Л. Донецк, 2016. 338 с. URL: <https://ebin.pub/qdownload/5-j-2619824.html>

6. Историческое краеведение: Страницы истории Донбасса: эпоха Нового времени (XVI в. – конец XVIII в.). *8 класс: учебное пособие* / Авт.-сост. Г. Г. Чепига. Донецк: ГОУ ДПО «ДонРИДПО», 2019. 196 с. URL: <https://bit.ly/3lZBxMp>

7. Историческое краеведение: Страницы истории Донбасса новейшая и современная история (с 1939 года до современности). *11 класс: учебное пособие* / сост. Морозов П. Л., Пестрецов В. В. В 2 ч. Ч. 1. Донецк: ГОУ ДПО «ДонРИДПО», 2019. 200 с. URL: <https://bit.ly/3E0LAqU>

8. Историческое краеведение. Страницы истории Донбасса: новейшая и современная история (с 1939 года до современности). *11 класс: учебное пособие* / сост. Морозов П. Л., Пестрецов В. В. В 2 ч. Ч. 2. Донецк: ГОУ ДПО «Донецкий РИДПО», 2019. 172 с. URL : <https://bit.ly/30EwLM5>

9. Историческое краеведение: Страницы истории Донбасса XX века. (1914–1945 гг.). *10 класс: учебное пособие* / сост. Морозов П. Л., Хаталах О. В., Сиверская Е. В. 2-е издание, дополн. и перераб. ГОУ ДПО «ДонРИДПО». Донецк: Истоки, 2020. 288 с. URL: <https://bit.ly/3vxuVZ6>

References

1. Demchuk R. (2017). *Humanitarni stratehii «donbasizatsii» Ukrainy* [Humanitarian strategies of «Donbassization» of Ukraine]. *Naukovi zapysky NaUKMA, Seriiia 191. Teoriia ta istoriia kul'tury*. Kyiv: Vydannia NaUKMA, Pp. 18–25. URL: <https://bit.ly/3lWaOR4> (in Ukrainian).

2. Lozovij V. S. (2017). *Humanitarna polityka kvaziderzhavnykh utvoren' «DNR» ta «LNR»* [Humanitarian policy of quasi-state formations «DPR»

and «LPR»). *Osvita, nauka i kul'tura na Podilli*. Vol. 24. Pp. 223–231. URL: <https://bit.ly/2ZhnO6> (in Ukrainian).

3. Lozovyy V. S. (2018). *Manipuliatsii istoriiei iak instrument polityky rozkolu Ukrainy: stratehii ta praktyky konstruivannia antyukrains'koi identychnosti na Donbasi* [Manipulations of history as an instrument of the policy of splitting Ukraine: strategies and practices of constructing anti-Ukrainian identity in Donbass]. *Strategic priorities. Seriya: Filosofiia*. №3–4 (48). Pp. 147–153. URL: <https://niss-priority.com/index.php/journal/article/view/230/220> (in Ukrainian).

4. Polians'kyj P. (2021). *Osvita iak ob'iekt informatsijnoi vijny Rosii proty Ukrainy i iak resurs protydii takij vijni* [Education as an object of Russia's information war against Ukraine and as a resource for counteracting such a war]. URL: <https://bit.ly/3lWkNWv> (in Ukrainian).

5. Morozov P. L., Pestrecov V. V., Kozhemyaka O. L. (2016). *Istoricheskoe kraevedenie: Vvedenie v istoriyu Doneckogo kraja*. [Historical local history: Introduction to the history of the Donetsk region]. 2-e izdanie, dopolnennoe i pererabotanno. Doneck. 338 p. URL: <https://ebin.pub/qdownload/5-j-2619824.html> (in Russian).

6. Chepiga G. G. (2019). *Istoricheskoe kraevedenie: Stranicy istorii Donbassa: ehpokha Novogo vremeni (XVI v. – konec XVIII v.)*. [Historical local history: Pages of the history of Donbass: the era of the

New Age (XVI century – the end of the XVIII century)]. 8 klass: *uchebnoe posobie*. Doneck: GOU DPO «DoNRIDPO». 196 p. URL: <https://bit.ly/3lZBxMp> (in Russian).

7. Morozov P. L., Pestrecov V. V. (2019). *Istoricheskoe kraevedenie: Stranicy istorii Donbassa novejschaya i sovremennaya istoriya (s 1939 goda do sovremennosti)*. [Historical local history: Pages of the history of Donbass modern and modern history (from 1939 to the present)]. 11 klass: *uchebnoe posobie*. V 2 ch. CH. 1. Doneck: GOU DPO «DoNRIDPO». 200 p. URL: <https://bit.ly/3E0LAqU> (in Russian).

8. Morozov P. L., Pestrecov V. V. (2019). *Istoricheskoe kraevedenie. Stranicy istorii Donbassa: novejschaya i sovremennaya istoriya (s 1939 goda do sovremennosti)*. [Historical local history: Pages of the history of Donbass modern and modern history (from 1939 to the present)]. 11 klass: *uchebnoe posobie*. V 2 ch. CH. 2 Doneck: GOU DPO «Doneckij RIDPO». 172 p. URL: <https://bit.ly/30EwLM5> (in Russian).

9. Morozov P. L., Khatalakh O. V., Siverskaya E. V. (2020). *Istoricheskoe kraevedenie: Stranicy istorii Donbassa KHKH veka. (1914–1945 gg.)* [Historical local history: Pages of the history of Donbass of the XX century. (1914–1945)]. 10 klass: *uchebnoe posobie / sost. 2-e izdanie, dopoln. i pererab.* GOU DPO «DoNRIDPO». Doneck: Istoki. 288 p. URL: <https://bit.ly/3vxuVZ6> (in Russian).

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2021.29.16>
УДК 327

Микола Обушний

доктор політичних наук, професор кафедри політології,
провідний науковий співробітник
Центр українознавства філософського факультету,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID : 0000-0002-9121-5095
E-mail: mobushnyy@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТИЗАЦІЙНОСТІ СЕПАРАТИЗМУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Анотація. Стаття присвячена ретроспективному аналізу особливостей конфліктизаційності сепаратизму в Україні. Автор пов'язує появу кожної особливості конфліктизаційності сепаратизму з тим рівнем соціально-економічного, політичного та духовного розвитку, на якому знаходилися українці у той чи інший період своєї історії. Оскільки майже 200-літнє перебування руських (українських) земель у складі Великого князівства Литовського автором (як і переважно більшістю вітчизняних дослідників) розглядається не як нашестя чужинської орди, а як «збирання земель Русі» з-під татарського іаа Золотої Орди, що збігалось з інтересами українців, тому вони не проявляли стосовно литовських князів сепаратистських настроїв.

Проте, суспільно-політичні зміни, що відбулися згодом і пов'язуються з втратою залишків державної автономії на українських землях за правління Речі Посполитої і особливо після «возз'єднання» України і Росії, призвели до появи не тільки сепаратистських тенденцій, але і сепаратизму. Оскільки після підписання умовно об'єднаної низки документів під назвою «Переяславська угода» 1654 р., багато магнатів вищого духовенства української церкви, низка представників української шляхти та козацької старшини і навіть